

Rutvas – historie, stavby a pamětihodnosti

Jan Krátký

První otázka, která čtenáře jistě napadne, je: Co je vlastně „Rutvas“? Slovo samotné vzniklo počestněním německého rotes Wasser, tedy červená voda. Toto jméno nesl největší rybník v chlumecké oblasti (podle některých zdrojů byla jeho rozloha 500 ha),¹ který kromě své specifické barvy vody, podle níž se nazýval, byl zajímavý tím, že se z něj voda dala vypouštět na jih do Labe nebo na sever do Cidliny. Jak ale může mít rybník své stavby a pamětihodnosti? Můžeme za to vděčit hraběti Františku Ferdinandovi Kinskému (* 8. prosince 1738, † 7. dubna 1806). Za vlády hraběte na panství Chlumec nad Cidlinou došlo ke slavnému povstání sedláků roku 1775. Od té doby se říká „dopadli jak sedláci u Chlumce“, ale jak oni sedláci vlastně dopadli? Stali se z nich nevolníci s jediným úkolem: vykopat umělou strouhu z Velkochlumeckého rybníka až do Rutvasu.² Úkol byl sice splněn, ale v praxi dlouho nefungoval. Rybník Rutvas byl vysušen a roku 1788 se začalo s výstavbou dvou nových raabizačních vesnic Bílé Vchynice a Tetov. Názvy vesnic mají analogickou návaznost na původní jméno Kinských – Vchynští z Vchynic a Tetova. V Bílých Vchynicích stálo roku 1790 již 28 domů. „Veškerá výměra nově založené obce činila 484 jitra a 50 sáhů dolnorakouské míry. Z této výměry bylo naměřeno po 46 mírách dolnorakouských skorem stejnoměrně 28 familii (chalup) každý majitel zaplatil za svoji familii 231–232 zl. stříbra.“³

Kdo byli první obyvatelé nově vzniklé vesnice? No přece nepohodlní sedláci „od Chlumce“. Vzhledem ke skutečnosti, že rozlohy usedlostí byly totožné, velmi se podobaly i stavby samotné. Jednalo se o jednopodlažní roubené stavby s doškovou sedlovou střechou typické trojdílné dispozice, v přední části směrem do ulice s dvojicí oken, za nimiž se nacházela velká světnice přístupná ze síně, na kterou navazovala z druhé strany komora. Následovaly hospodářské prostory – chlévy, jež byly stavěny ze smíšeného zdiva s převahou kamene. Samostatně stojící byla pak stodola. Jednotný postoj a společné hospodaření dokazuje i zpráva z roku 1860, kdy občané obce vyměnili s hrabětem Oktaviánem Kinským (* 13. března 1813, † 28. května 1896) svoje pastviny za luka v katastru Hradištko. Luka měla nestejnou kvalitu, a tak se sedláci domluvili, že budou sekat společně a sklizeň rozdělí na 28 dílů.⁴

Rok 1866 byl ve znamení bojů, které se odehrávaly opravdu nedaleko, ale vesnice samotná byla vojenských manévrů ušetřena. Roku 1870 obyvatelé Bílých Vchynic postavili drobnou památku – kříž, který je dodnes připomínkou prusko-rakouské války.⁵ Jedná se o litinový odlitek kříže s ukřížovaným Kristem v klasickém kontrastu s nápisovou páskou „INRI“ a kruhovou kartuší s nečitelným nápisem. Kříž je zasazen do kamenicky opracovaného pískovcového bloku se stříškou, pod kterou je nápisový štítek s textem: „Na světě / budete míti nátisk / ale doufejtež / jať jsem přemohl / svět / Sv Jan“ a dále nečitelný obrazec. Pod nápisovým štítkem je datace 1870. Vraťme se ale zpět k výše uvedenému textu, je to pravděpodobně „pijácká“ parafráze biblického textu Jan 16:33, který zní: „Na světě soužení míti budete, ale doufejtež, jať jsem přemohl svět.“ Díky lidové tvořivosti pravděpodobně zanikl u vytesaného textu číselný odkaz na biblický text a také obecné povědomí, že se jedná o památku na boje roku 1866.

Na základě nalezeneých účetních knih záložního družstva Bílých Vchynic se povedlo zmapovat osudy lidí z řešené obce. Vzhledem k množství informací jsem se rozhodl postupovat od čp. 1. Tato budova byla navíc obecní pastouškou. Jejím obyvatelem byl Josef Kysilka – mistr obuvnický. Tento muž se narodil 20. listopadu 1865 v obci „Chynice“⁶ Hlásil se k české národnosti, byl pokřtěn jako katolík, později konvertoval vyznáním

Obr. 1. Foto pomníku po rekonstrukci, foto: fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích, foto: Milan Křištof, 2022

k „českým bratrům“. Uměl číst i psát, byl ženat, jeho žena se jmenovala Marie⁷ a měli spolu tři syny.⁸

Na straně jedna účetní knihy obce je záznam „příjem z nájmu polí za rok 1908“, v tomto roce bylo pronajato 21 polí, záznam 20 „propachtování“ pozemku za 19,20 koruny za rok Josefu Kysilkovi. Dům, ve kterém rodina žila, byl v obecním majetku, a tak další položku tvoří výnos z nájemného z obecního domku, což činí 34,40 koruny. Na straně 4 se řeší náklady na pojistné za předmětnou nemovitost. Celoroční pojistné domu na rok 1908 bylo vyčísleno na 3,63 koruny. Na tomto příkladu bych rád nastínil finanční poměry společnosti v malé obci. Celkový příjem obce za rok 1908 byl 205,77 koruny. Výdaje pak 129,65 koruny. Sledovaný obuvník „z obecní pastoušky“ zaplatil v roce 1909 za nájemné za pole 14,20 koruny a nájemné za dům 38,40 koruny. Na straně 13 a 14 pak je soupis darů „na komunikace a vyvážení rybníku“, položka 32 je „Kysilka Josef“ a věnoval 3 koruny. V roce 1911 obec žádá za nájem už 52,40 koruny za rok. Ve výpisu různých vydání z roku 1912 se můžeme dozvědět, že pojistné obecního domku činí již 0,90 koruny. V roce 1912 počítá obec s generální opravou obecního domku v celkové výši 160,20 koruny. Obec následně vydává 6 korun za vyklizení a uskladnění nábytku

Obr. 2. Vystěhování Kysilkových z obecního domku můžeme s jistotou datovat do roku 1912 díky této fotografii a textu, který zní: „Ejhle venkov! Jedna rodina. Agrárníky v Chýnčici u Chlumce n. C. vyhozena z obecní pastoušky rodina J. Kysilky příslušníka tamější obce“, foto: Archiv Městského muzea Loreta, Chlumeck nad Cidlinou, sbírkové číslo 232/2021, digitalizováno 2022

Kysilkových z obecního domku. V soupisu nákladů „obecních“ prací najdeme proplacenou práci zednickou, kterou provedl Josef Jukl na obecním domku v celkovém úhrnu 8,40 koruny. Částka byla vyplacena 13. září 1915. Dále bylo zaplaceno Janu Špičákovi za zavážení materiálu pro opravu obecního domku. Částka 6 korun byla vyplacena 9. listopadu 1915. Následně bylo zaplaceno Josefovi Rambouskovi 11,20 koruny za stavební práce (zednické) na obecním domku. V roce 1915 v položce „zaplacené dluhy“ se píše: „Zaplacené útraty při soudu Jos. Kysilky doktoru Vondrénovi“, náklady činily 107,84 koruny. Můžeme předpokládat, že rekonstrukce obecní nemovitosti tedy byla oproti rozpočtu levnější. V období první světové války jsou v obecní účetní knize četné „válečné půjčky“. V roce 1916 si Josef Kysilka pronajímá obecní „průhon“ za 5 korun. Po rekonstrukci obecního domku činí náklad na pojistné 0,84 koruny a zapisuje se v rozvaze také nová položka „vymetání komínů obecního domku“ za 40 haléřů. Přesuňme se nyní o pět let dále, do roku 1921. Josef Kysilka je stále „majitel bytu v podnájmu“ dle sčítacího archu z 16. února 1921. Kysilka si v tomto roce opět pronajímá „průhon“ za 17 korun.

Díky výše uvedenému textu máme poměrně dobrý přehled nákladů pětičlenné rodiny do rozpočtu malé obce, která měla v této době přibližně 260 obyvatel. Ale jaké byly další náklady na život pro rodinu? Otec rodiny byl živnostník (obuvník), první otázka je tedy jednoduchá, kolik stály boty? A kolik si tedy mohl pan Josef vydělat? V roce 1903 stál pár pánských bot 16 korun.⁹ Před válkou v roce 1914 byla cena bot 10–12 korun. Za války na „černém trhu“ se ceny pohybovaly od 100 do 400 korun. Po válce v roce 1919 se ceny stabilizovaly na 50–80 korunách za pár.¹⁰ Nyní se pokusím nastínit ceny základních potravin. Pšeničný chléb (1 kilogram) v roce 1905 stál 28 haléřů, v témže roce žitný chléb stál 22 haléřů. Ceny až do začátku první světové války zůstávaly stabilní. Po sarajevském atentátu se zákonitě ceny zvedly, a to na 0,34 koruny za kilogram chleba.¹¹ V roce 1915 dosáhly ceny až na 60 haléřů za kilogram chleba. Ceny kolísaly až do roku 1918, kdy kilogram chleba stál 0,50 koruny.¹² Mezi další základní potraviny patří cukr. V roce 1911 stál kilogram cukru pouhých 16 haléřů. V roce 1914 byla cena kilogramu 80 haléřů za

kilogram. V roce 1915 úřední cena cukru činila 1,10 koruny za kilogram, na černém trhu pak dosahovala až 20 korun za kilogram. V roce 1918 dosáhla úřední cena kilogramu cukru až na 8,25 koruny za kilogram. Po válce se pohybovala od 6,30 do 7,40 koruny za kilogram cukru.¹³ Podstatnou základní potravinou v českých zemích jsou brambory. Cena za 100 kg v roce 1910 dosahovala částky 5,50 koruny. Před první světovou válkou stálo 100 kilogramů brambor 3–6 korun. Úřední cena v době války za stejnou váhu činila 12–17 korun, na černém trhu však dosahovala až ke 200 korunám. Na konci války byla úřední cena brambor 36 korun. Zajímavé je, že kvůli neúrodě se cena brambor stabilizovala až v roce 1922.¹⁴ Ještě bych na tomto místě rád nastínil ceny hospodářských zvířat. Nejčastějším zvířetem na vesnici v řešené době byla kráva. V roce 1910 stála kráva 50 korun. Na počátku války 300–400 korun. V roce 1918 pak dosahovala cena jedné krávy až 20 000 korun. Ceny v poválečném období byly obdobně proměnlivé jako u brambor a cena krávy v roce 1921 se pak ustálila na 1 000–4 000 korunách.¹⁵ Oblíbené bylo na vesnici tradičně vepřové. Vykrměný vepř v roce 1914 stál 100 korun. V roce 1918 pak cena stejného „zboží“ dosahovala ke 2 500 až 3 000 korunám. V každém domě nesměla chybět ani koza. V roce 1914 stála koza pouhých 20 korun, v roce 1918 pak cena tohoto zvířete činila 700 korun, v poválečném období 300 korun. Aby bylo hospodářství kompletní, musím zmínit cenu slepic. V roce 1914 stála slepice 1 korunu a v poválečném období musel člověk zaplatit za jednu slepici 35 korun.¹⁶

Podle výše uvedeného finančního přehledu si můžeme udělat vcelku přesnou představu o tom, jak se žilo na vesnici v počátku 20. století. Jednu skutečnost jsem zde však ještě nezmiňoval. V obecním domku čp. 1 nežila dle soupisu obyvatel z roku 1921 pouze pětičlenná rodina obuvníka Kysilky, ale ještě dvě ženy s dětmi. Řešená nemovitost má dnes vnější rozměry 5 × 10 metrů a na této obytné ploše v roce 1921 žilo 12 lidí.

Jistě zajímavým osudem disponuje rodina Mikulových. Další nájemkyní domu čp. 1 v roce 1921 je Anna Mikulová, svobodná matka tří dětí. Anna se narodila 22. května 1879 v Chynicích. V soupisu obyvatel však uvádí, že v obci žije od roku 1913, od této doby jsou obyvateli obce i její děti (dvě dcery a jeden syn). První dvě děti se narodily ve Štítě, nejmladší dcera pak v Rasochách. Nejstarší syn Adolf Mikula, narozený 11. července 1905, se v roce 1921 učí obuvníkem v Chlumci nad Cidlinou. Zde můžeme jen spekulovat, co vedlo mladého Adolfa k výběru povolání. Posledním členem rodiny Mikulových, kterého zde chci zmínit, je Josefa Mikulová, narozená 19. března 1846 v Praze. Do obce se přistěhovala roku 1867 a v roce 1921 je v soupisu obyvatel uváděna jako vdova, která se stará o děti své dcery Anny. O Josefíně Mikulové najdeme zmínku i v druhé účetní knize, kterou mám k dispozici. Na straně 24 předrozpočtu na rok 1925 je podpora pro Josefu Mikulovou v Ústavu chudých, která je vypočtena na celkových 191 korun za rok. Pro rok 1926 je podpora pro paní Mikulovou vyčíslena na 120 korun. V roce 1928 činí základní podpora 230 korun na rok, dalších 44 korun však poskytl Ústav chudých za léčení. V roce 1929 dosahuje podpora 240 korun za rok. V roce 1930 je vyplacena podpora paní Josefě Mikulové v lednu, únoru a březnu. Další položkou v Ústavu chudých je náklad 100 korun na pohřeb. V obecních účtech již nikde nefiguruje rodina Anny Mikulové, která se pravděpodobně z obce odstěhovala, proto byla paní Josefa Mikulová účetně přesunuta do Ústavu chudých a obec se o ni postarala.

Další obyvatelkou domu čp. 1 v roce 1921 byla Kateřina Kolínská, narozená 10. května 1861 v Kutné Hoře. V obci bydlela od roku 1885, kdy si vzala Václava Kolínského, se kterým měla dceru Františku. V době soupisu obyvatel¹⁷ je zde Kateřina uváděna jako vdova. Zajímavou památku na paní Kolínskou jsem však našel ve třetí účetní knize (ÚČETNÍ KNIHA POMOCNÁ). Jsou to lístky na mléko z roku 1943.

Dalším zajímavým fenoménem českých vesnic a vesniček, který se uplatnil i v obci Bílé Vchynice, je záložní družstvo a budova kampeličky tamtéž. Spořitelní a záložní spolek pro Chynici a okolí zapsaného společenstva s neobmezeným ručením¹⁸ byl založen při první valné hromadě, která se konala 15. února 1903 v Bílých Vchynicích. K tomuto datu bylo přítomno 27 členů. Dle návrhu členstva byl zvolen rolník Jan Hlad 25 hlasy za předsedu (starostu) spolku. Zapisovatelem Jan Košík, sčitateli hlasů Jan Dvořák a Jan

↑ Obr. 3. Česká varianta reklamní cedule, foto: fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích, Milan Křištof, 2018

← Obr. 4. Německá varianta reklamní cedule, foto: fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích, Milan Křištof, 2018

Louda. Ověřovatelem zápisu byl pak zvolen Jan Fiala. Dle stanov byla určena nejnižší částka pro vklad na 1 korunu, nejvyšší částka pro jednorázový vklad byla pak určena na 10 000 korun. Roční úrok na „spořicíím účtu“ se určil na čtyři procenta. Zajímavostí je, jak je specifikováno okolí Bílých Vchynic. Členy spolku mohou být pouze řádní obyvatelé obcí: Bílé Vchynice, Kunratice, Tetavy a Rasoch. Pokladníkem byl 21 hlasů zvolen výše zmíněný Jan Košík, dozorčí rada byla zvolena šestičlenná „rolnická/vchynická“¹⁹ ve složení: 1) Josef Dytrych, 23 hlasů; 2) Josef Lochman, 18 hlasů; 3) Josef Dvořák, 19 hlasů; 4) Jan Hladík, 15 hlasů; 5) Josef Havlíček, 16 hlasů; 6) František Pilař, 21 hlasů. Z počtu hlasů se dá velmi dobře usoudit, kdo měl jakou důvěru členů spořitelního spolku. Již 17. února 1903 došlo k prvnímu rozšíření členské základny spolku o tři muže. Prvním byl Josef Rambousek, druhým Václav Novák a třetím František Černý. Za úřední a „pokladní“ den se na první schůzi představenstva určuje každá neděle od 14:00 do 16:00 v místnosti pokladníka.²⁰ „Ve dny ty bude přítomen starosta, a neb jeho náměstek a mimo to ještě jeden člen představenstva.“ Do konce roku 1903 podle „účetní závěrky“ přistoupilo k původním 27 členům 16 nových, tedy úhrnem měla „společnost“ 43 podílů. Celkový příjem za první rok činil 15 853 korun a 56 haléřů. V roce 1906 přijel do Bílých Vchynic první revizor, který zkoumal činnost spolku. Zásadní nedostatek byl shledán v odstavci č. 2, kdy revizor píše: „Příhlášky členské tužkou podepisovati jest nepřipustno.“ Toto můžeme pokládat spíše za drobný „prohřešek“. Zásadní problém je řešen v článku č. 5: „Proti členům č. 68, 82 a 104, kteří dosud nesplnili závodní podíly, ačkoliv lhůta splatnosti stanovena článkem 28 stanov již dávno prošla, musí býti důrazně zakročeno; nesplatí-li ani potom závodní podíly, musí býti ze spolku vyloučeni.“ Jednání valné hromady, která se konala 23. prosince 1906 v 15 hodin, se účastnilo 23 členů a byla zde řešena i otázka revize z 23. srpna 1906. V zápisu se doslova píše: „... valná hromada žádá členy představenstva a rady dozorčí by dbali přesně předpisů stanov a upozornění revisora, a by veškeré závady vytčené ihned odstranily...“ Tímto krátkým sdělením byla vyřešena revize.

Nyní se přesuneme v čase do roku 1938, kdy spořitelní a záložní spolek v obci Bílé Vchynice začal usilovat o vlastní nemovitost. Toto dokazuje geometrický (polohopisný) plán na rozdělení pozemku č. 597/6 v katastrálním území Kundratice. Autorem zákresu v měřítku 1 : 2 880 je úředně autorizovaný civilní geometr Václav Shejbal z Chlumce nad Cidlinou, který dne 31. srpna 1938 zaměřil novou stavební parcelu č. 184. Dne 6. září 1938 vydal tuto informaci v listinné podobě. Na počátku tohoto roku mělo

společenství 218 podílů, během roku přistoupilo 6 členů a ubylo 20 členů. Celkový počet ke konci roku byl tedy 204 členů s 204 podíly. V účetní závěrce za rok 1938 se uvádí v položce 54 v kolonce „udržování nemovitosti“ stavba kampeličky. Celkové náklady na stavbu dosáhly na 26 505 korun a 75 haléřů. V četné zachovalé korespondenci můžeme vidět kolkovanou smlouvu podepsanou mezi obcí Bílé Vchynice (zastoupenou obecním starostou panem Josefem Hladem, rolníkem v Bílých Vchynicích čp. 17, a členem obecní rady p. Janem Košílkem, rolníkem v Bílých Vchynicích čp. 13, a Aloisem Kárníkem, rolníkem v Bílých Vchynicích čp. 23) jakožto prodávajícím a kampeličkou (zastoupenou starostou p. Václavem Rambouskem, rolníkem v Bílých Vchynicích čp. 48, a p. Josefem Libalem, členem představenstva a rolníkem v Bílých Vchynicích čp. 35). Tržní cena parcely byla určena na 66 korun. Smlouva byla podepsána 24. října 1938 v Chlumci nad Cidlinou. Knihovní návrh na novou parcelu podal 9. prosince 1938 na okresním soudu v Chlumci nad Cidlinou JUDr. František Kraus, který zastupuje starostu spolku p. Václava Rambouska. Souhlas s novým vyznačením parcel a zaměřením nemovitosti byl vydán 14. prosince 1938 katastrálním úřadem v Novém Bydžově. V budově se dodnes nachází „reklamní“ cedule záložního společenstva, která odkazuje na původní účel budovy.

V roce 1939 je pak z ceny nemovitosti odepsáno 1 000 korun. Bilanční hodnota nemovitosti v tomto roce je určena na 23 000 korun. Na tomto místě je třeba zmínit další revizi z roku 1940, přesněji text v ní uvedený: „Důkazem obezřetného vedení zdejší Kampeličky jest její účelně řešená budova, která bude trvalým pomníkem obětavé snahy zdejších činovníků a členů na poli nenáročné práce družstevní.“ V roce 1941 dochází ke změně názvu, kterou vyřizuje krajský soud v Kutné Hoře. Od 30. září 1941 se tedy firma nazývá variantně „Kampelicka, Spar und Vorschussverein in Chinitz eingetragene Genossenschaft mit unbeschränkter Haftung“.

I na tuto „politickou“ změnu máme dochovanou faktickou památku. Představitelé kampeličky nechali přemalovat – přesněji domalovat – původní velmi vkusně řešený

Obr. 5. Diplom Jana Nováka (archiv potomka Jana Šandy), foto: Milan Křištof, 2021

Obr. 6. Dostavba skladu, zdroj: archiv Josefa Hlada, digitalizace: Jan Krátký, 2022

reklamní „štít“. Roku 1942²¹ proběhla další řádná revize kampeličky v Bílých Vchynicích, která – ač v té době „zuřila“ druhá světová válka – s potěšením kvituje nárůst vkladů od minulé revize²² o 327 028 korun a 75 haléřů. Celkem tedy společenství v roce 1942 hospodařilo s částkou 863 955 korun a 20 haléřů. Poválečný vývoj, který měl za následek omezení soukromého (spolkového) vlastnictví, dorazil i do Bílých Vchynic. Nejprve 13. října 1948 přichází od okresního finančního ředitelství v Jičíně výzva k předání nemovitého jmění do konce října 1948. V závěru nařízení se uvádí: „Nevyhovíte-li ve stanovené lhůtě této výzvě, bude Vám uložena pořádková pokuta podle § 14 téhož zákona v částce 100 Kčs.“ Podle výnosu ministerstva financí ze dne 27. října 1948 se nově právní subjekt nazývá „Záložna – Kampelička v Bílých Vchynicích“. Zároveň se nadřízeným orgánem kampeličky stává záložna v Chlumci nad Cidlinou. Ministerská nařízení pokračují i v následujících letech. Výnosem ministerstva financí z 24. dubna 1950, čj. 308/39.053/50, se mění kompetence, které peněžní ústav může zastávat. Nově pod něj spadají pouze dvě obce, a to Bílé Vchynice a Tetov. Ve dnech 24.–27. dubna a 2.–3. května 1951 byla provedena úředníkem finančního referátu KVN v Pardubicích Jaroslavem Horákem revize. Na straně č. 4 v odstavci č. 3 se pak řeší nemovitosti. Uvádí se zde: „Ústav má nemovitost s pozemkem v Bílých Vchynicích čp. 59. Budova byla pořízena ústavem v roce 1938 za cca 26 000,-. Její nynější bilanční hodnota jest Kčs 18 500,- za stavu oprávek Kčs 370,-. Bilanční hodnota pozemku jest Kčs 1 000,-. Budova slouží výhradně potřebám ústavu. Pojištění jest placeno. Od daně domovní jest osvobozena do 31. 12. 1953. Závada: protože fasáda na budově zvenčí i ve vnitř u země jest již částečně poškozena, vrátka u plotu jsou vyvrácena, barva na plotě i některé laťky jsou sešlé a částečně i barva někde jest oprýskaná, bude třeba v rámci udržovacích prací postupně provést opravy, aby hospodářský výsledek nebyl příliš zatížen a aby nedošlo k zbytečnému poškození budovy.“ Zajímavý je i odstavec č. 4, kde je popsán inventář budovy: „... v úřadovně, čekárně, komoře, pod kůlnou MNV a u členů má bilanční hodnotu ku dni revize Kčs 18 217,- za stavu oprávek Kčs 910,-. V úřadovně se nalézá

Obr. 7. Historické foto domů nezasažených požárem, zdroj: SOA Pardubice, fond Archiv obce Bílé Vchynice, Pamětní kniha obce Bílá V. Chynice, sg. SK15

1 pancéřová pokladna /A. Hašek/²³ 1 popelová pokladna /J. Brož – poškozená/, 1 stůl obyčejný, 2 účtovací pulty, 4 židle, 1 kamna, plenta ke kamnům, 1 elektrické nástěnné hodiny a 1 elektrická lampa stahovačka. V čekárně jest: 1 stolek, 8 židlí, 1 kamna značky Super Demos, 1 elektrická lampa stahovačka a jeden kovový věšák. V komoře jest jedna skříňka.“ Následující výčet věcí svědčí o jisté „přidružené zemědělské výrobě“ členů kampeličky, protože se v revizní zprávě dále píše: „... pod kůlnou a mezi členy jsou: 1 kultivátor, 1 vyvorač brambor,²⁴ 4 válce, 1 fukar,²⁵ 1 šrotovník a ještě 3 kultivátory. Jeden z válců byl zakoupen nový v roce 1949 za Kčs 5 420,-. Z těchto strojů bylo dle rozpisu vybráno v roce 1950 půjčovně Kčs 1 905,-“. Od 11. 10. 1950 je sjednáno „kumulativní“ pojištění od OSAZ na následující rizika: pokladní hotovost 50 000 Kčs, požár budovy 150 000 Kčs, požár zařízení 25 000 Kčs, odpovědnost 50 000 Kčs. V závěru této zprávy se uvádí velmi zajímavá informace, která vnáší nové světlo do hospodaření kampeličky v malé obci Bílé Vchynice: „Kampelička jest dobře vedena dlouholetým pokladníkem a její činnost jest se zájmem sledována všemi činovníky. Též mezi občanstvem se těší značné důvěře. Ústav snaží se plně sloužiti potřebám všech pracujících svého obvodu a přispěti tak k vybudování socialismu v naší vlasti. Že pracuje úspěšně, jest patrné z krásného umístění v soutěži. Práce všech činovníků byla dobrá, avšak jest třeba odstranit i zbývající závady, věnovati se větší kontrolní činnosti v dozorčí radě a nedáti si vyrvati první místo v kraji Pardubice mezi záložnami-kampeličkami.“ Ve dnech 3.–4. listopadu 1952 přijel revizor Jan Čepek z OSAZ v Přelouči vykonat řádnou revizi v záložně v Bílých Vchynicích. Finanční rozvaha k 3. listopadu 1952 sděluje, že v hotovosti se nachází v pokladně 121 675 Kčs a 90 haléřů. Celkově pak záložna spravuje jmění dosahující částky 1 632 423 Kčs a 90 haléřů. Závěry a připomínky revize mají celkem osm bodů. Zejména dva poslední svědčí o době, ve které revizní zpráva vznikala: „7. Z. K.²⁶ nechá zasklít obrazy představitelů státu a vhodně vyvěsí ve své úřadovně. 8. Konstatuje se, že ani v mateřské ani přičleněné obci Tetov není dosud založeno JZD.“ Touto revizní zprávou by mohla historie kampeličky v obci Bílé Vchynice končit, protože roku 1952 byla ukončena její činnost. Budova však dostala nový účel, sloužila jako

Obr. 8. Aktuální podoba pomníku, foto: fotoarchiv NPÚ ÚOP v Pardubicích, Milan Křištof, 2022

místní Jednota. V sedmdesátých letech byl k budově dostavěn v akci „Z“ sklad. Nyní je budova v majetku dr. Špičáka,²⁷ který připravuje kompletní rekonstrukci objektu.

Společný poklidný sousedský vesnický život byl neměnný až do 23. června roku 1893, kdy v jednu hodinu odpoledne neopatrností čtyřletého chlapce v obci vznikl požár,²⁸ který zničil 11 usedlostí a 19 stodol.²⁹ Jediné dvě stavby, které přežily požár a byly zdokumentovány – čp. 19 a 25³⁰ – bohužel dnes již nestojí.

Po požáru se začalo s obnovou vesnice za použití nespalných materiálů a došlo také k jejímu prvnímu rozšíření. Kvůli geografii krajiny bylo rozšíření možné pouze dvěma způsoby. Zaprvé při okraji vesnice nejprve směrem k Tetovu, později na druhou stranu ke Kundraticím. Tento způsob měl však jen omezené možnosti, a tak obyvatelé využili způsob druhý. Ten spočíval v dělení původních pozemků na dva. První takové dělení můžeme vidět u čp. 4, kdy dělením vzniklo nové čp. 33 v sousedství. Dnes nejzachovalejší neupravované domy jsou čp. 3 a 15, přičemž čp. 3 je naposledy opraven v roce 1907 v jádru ještě s roubenou konstrukcí. Druhý dům je aktuálně ve špatném technickém stavu, je taktéž opravován kolem roku 1900, kdy byla vyzděna čelní zeď s dvojicí oken dělenou trámem. Tato stavba má také jádro roubené.

V pomocné účetní knize je také zachyceno první velké rozšíření obce z roku 1937, kdy si Václav Urban (nové číslo popisné 70) 13. září koupil stavební parcelu za 307,50 koruny, v též den byla prodána ještě tato stavební místa: Ouzký Bohuslav (nové čp. 47) zaplatil za pozemek 216 korun, Ouzký Josef (nové čp. 58) 218,50 koruny, Vosáhlo Otto (nové čp. 54) 311 korun, Kalista Josef (nové čp. 53) 334 korun, Bánský František (nové čp. 49) 93 korun, Volejníková Rozálie (nové čp. 50) 164 korun a Kolínský Václav³¹ (nové čp. 51) 157,50 koruny za pozemek.

Druhý pomník v katastru obce Bílé Vchynice byl postaven v roce 1948 (prvním pomníkem v obci byl již zmíněný litinový kříž z roku 1870 jako připomínka prusko-rakouské války). V kronice se uvádí toto: „V naší obci dne 9. května byla velká slavnost odhalení památníku osvobození vlasti, náklad stál 3.000 Kčs, postavení plotu K 6.875, pomník 23.000 Kč, betonový plot 1.500. Občané Bílé Vchynice přispěli 10.635. Hasičský sbor Kč. 12.000. Zemědělská komise 3.000. M. N. V. Kč. 3.000 udržování obsluhuje pí Kateřina Kulhánková rolnice na odpočinku, která od M. N. V. obdržela děkovné uznání.“³² Hlavním prvkem tohoto pomníku je pískovcová socha alegorie vlasti. Dívka se vzpřímenou hlavou, vlnitými vlasy na ramena, oblečená ve splývavém šatu až k bosým nohám. Ruce sevřené v pěst s okovy a řetězy, které jsou přetrženy. Za sochou pískovcová deska zakončená obloukem, z něhož vystupuje nápis „OSVOBOZENÉ VLASTI“. Na druhé pískovcové desce, která má obdélný tvar, je vytesaný nápis: „NA PAMĚT 5. KVĚTNA 1945 / MEZNIKU TO NAŠEHO / NÁRODNÍHO A STÁTNÍHO / OSVOBOZENÍ / HORŠÍ POROBA / NEŽLI SMRT!“

Na straně 138 vchynické kroniky zaznamenal kronikář Josef Fiala v roce 1968: „Na památku 50ti letého výročí Česko-Slovenské Republiky byly vysazeny tři lípy u památníku svobody. Přinesli je z polesí Štít z lesního oddělení č. 15 od silnice spojující Chárovnu a Kolesa od Flašáru! Byl jsem pro ně já a Sýkora Gusta t. č. bytem v Praze 2 Vyšehradská 9. Zasadili je. Jednu František Rambousek předseda M. N. V, prostřední Fiala Josef st. já, a třetí Fiala Josef ml. Slavnost na 28. října byla uspořádána za účasti místních občanů. Předseda Fr. Rambousek zahájil a přečetl program. Po ukončení jsme zaspívali naše státní hymny a Hej Slovane“.³³ Později kronikář do textu černým inkoustem zaznamenal: „Ty lípy uschli tak tam nejsou“.³⁴

Poslední zápis ve vchynické kronice je z roku 1983, o dva roky později, tedy v roce 1985, se obec stává součástí nedalekých Kladrub nad Labem. V minulých letech několik majitelů začalo své staré domy rekonstruovat se zachováním vesnického charakteru a dispozic a za použití tradičních stavebních materiálů. Jedním z takových příkladů je čp. 17 – dům bývalého starosty Josefa Hlada, dnes v majetku profesora Chrástného. Tento dům a několik dalších navrhoval pan Ing. arch. Kuča prohlásit za kulturní památku. Rozhodnutím z 24. srpna 2000 se tak bohužel nestalo. Do roku 2022 měla obec Bílé Vchynice také svoji vlastní technickou památku místního významu. Jednalo se o unikátní trafostanici z roku 1913 s oboustranným schodištěm. Elektrické zařízení bylo původně součástí vzdušné linky vysokého napětí 15 kV z elektrárny v Kolíně přes Labskou Týnici na Kladruby nad Labem o celkové délce vzdušného vedení 11,2 km. Linka vysokého napětí byla původně vedena na dřevěných sloupech. Součástí linky byly 3 distribuční trafostanice. Doufám, že již v brzké době nastanou lepší časy pro památky místního významu a jejich plošnou ochranu.

1 Dostupné online: <https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/zizlice/mlynska-cidlina-vkp> [27. 11. 2020].

2 Přibližně 10 kilometrů.

3 SOA Pardubice, fond Archiv obce Bílé Vchynice, Pamětní kniha obce Bílá V. Chynice, sign. SK15, str. 3.

4 SOA Pardubice, fond Archiv obce Bílé Vchynice, Pamětní kniha obce Bílá V. Chynice, sign. SK15, s. 5.

5 Tamtéž.

6 Bílé Vchynice.

7 Pocházela z Litošic.

8 Domovský list 12-1337_CZ-532_Place-and-date-of-the-census-186-1921_00099.

9 BRZOBOHATÝ, Drahomír, *Ceny a mzdy v zemědělství*, s. 26, dostupné online: <http://www.brzobohaty.eu> [15. 6. 2021].

10 Tamtéž.

- 11 Tamtéž, s. 47.
- 12 Tamtéž.
- 13 Tamtéž.
- 14 Tamtéž.
- 15 Tamtéž.
- 16 Tamtéž.
- 17 18. února 1921.
- 18 Oficiální název společnosti.
- 19 Všichni členové byli stavem rolníci z Bílé Vchynice.
- 20 Bohužel se mi nepodařilo dohledat, kde původně byla místnost pokladníka.
- 21 Konkrétně 27.–29. dubna 1942.
- 22 1940.
- 23 Nyní umístěna v čp. 44 v Bílé Vchynici – místní obecní úřad.
- 24 První dvě položky škrtnuty.
- 25 Také škrtnutý.
- 26 Záloženská kempelička.
- 27 Do majetku rodiny Špičákových přešla nemovitost 6. října 1998.
- 28 Možná právě tato událost měla za následek, že roku 1899 obec zakoupila čtyřkolovou stříkačku od pražské firmy Smekal.
- 29 SOA Pardubice, fond Archiv obce Bílé Vchynice, Pamětní kniha obce Bílá V. Chynice, sign. SK15, str. 5.
- 30 Foto z roku 1964 a 1975.
- 31 Shoda jmen s výše uvedeným manželem Kateřiny Kolínské.
- 32 SOA Pardubice, fond Archiv obce Bílé Vchynice, Pamětní kniha obce Bílá V. Chynice, sign. SK15, s. 57.
- 33 Tamtéž, s. 138.
- 34 Tamtéž.